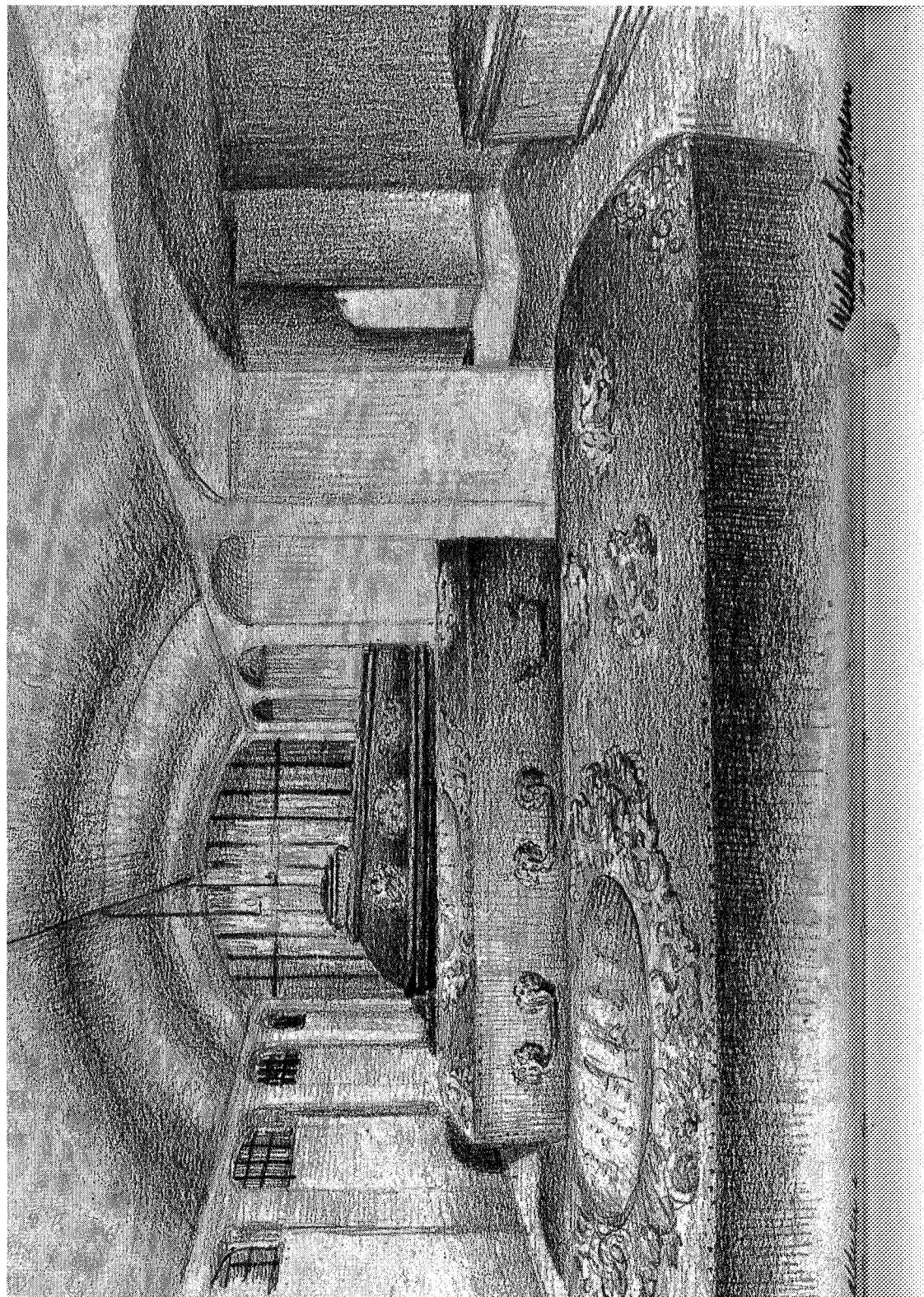




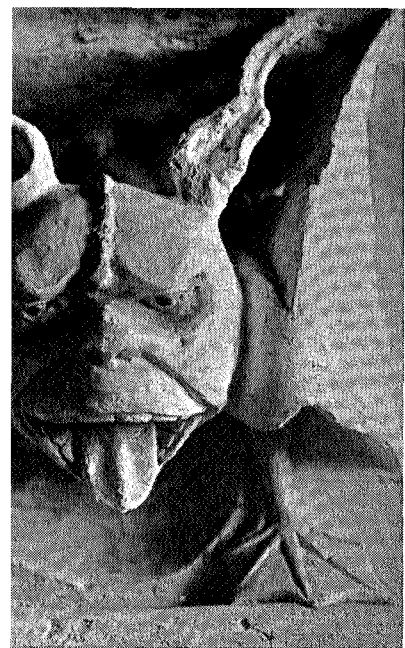
WILHELM SWENSEN

Løngangsvandring i Nidarosdomen

Når vår tids strøm av turister søker til Nidarosdomen år etter år, er det ikke sensasjonshunger som driver denne strømmen, snarere er det en lengsel etter å møte en kirkebygning med en nesten ufattelig rikdom på kunstneriske fremstillinger og en arkitektur som virker overveldende både estetisk og teknisk. Det synes betagende at middelalderens fjerne og på mange måter uforklarlige tid blir gjenopplivet og kirken gjenskapt stein for stein.

Folk fra alle verdens kanter strømmer til denne kirken, opplever dens alvor og dens sjel og godtar, ja beundrer den andektige oppgaven som et lite land har påtatt seg. Det veldige restaureringsarbeide fyller de besøkende med undring, og de fleste fornemmer den historiske og kirkehistoriske bakgrunn. Noen våger seg opp en vindeltrapp helt opp til sentraltårnets murkrone og blir betatt av det veldige og underlig sammensatte byggverk, av de mange små tårn, av takflatens irrgroen kopper eller av utsikten som virker så sterkt, fordi den øker dimensjonene når en ser de små menneskekryp nede på jorden. Andre synes de møter noe av middelalderens fjerne mystikk i trappenes slitte trinn og gangenes dunkle kroker inne i murene.

Men middelalderens egen stemme er ikke så lett å oppfatte. Man aner den gjennom den merkelige ornamentikk som lik bugnende blomstergrener pryder kirken både ut- og innvendig, gjennom fantastiske småskulpturer som folder middelalderens dagligliv ut for våre øyne. Beretningene om prosesjoner med farverike drakter med



«Flaggermus» på korbuen

røkelseskar, og helgenbilleder kan la vår fantasi skape bilder, og vi synes vi ser like inn til Olavskrinet med lyshavet fra de brennende vokskjerter.

Men den side av kirkens liv i middelalderen som skjulte seg inne i murene og som bare var kjent av de innviede, er for de fleste et «terra incognita», et ukjent og lukket land. Det kan åpnes, og en vandring skal vise oss hva ellers er skjult.

Domkirken kan deles i partier som hver har sin særskilte oppgave, partier som gjenfinnes i de fleste kirker. Fra vest kommer man inn i kirkens skip, som er delt i tre: Et

brede midtskip og to smalere sideskip. Midtskipsveggen bæres av prektige søyler forbundet med buer eller arkader, og det løftes opp så det dannes to etasjer — en nedre med åpning til sideskipenes loft med skråtak, det kasser «Triforium», og en høyere gang helt oppe under hvelvet som kalles «Kleristorium» eller lysgangen. De inngår i den gotiske kirkebygning som deler av det konstruktive system. Disse gangene fungerte da som forbindelsesledd mellom kirkens øvre deler og kleristoriegangen er i vår domkirke så smal at det ikke er rådelig å bruke den for mennesker som ikke er vant til å ferdes i høyden. Det er ingen beskyttelse, intet rekkverk, og høyden inne virker alltid sterkere enn f. eks. i fjellet.

Skipet går helt fram til sentraltårnet, og fra dette løper det ut tverrskip i nord og syd. Disse tverrskipene er bygget i en tidligere stilperiode enn det gotiske skip, nemlig i romansk stil med tykkere murer og med runde buer, men også her er det etasjer med triforium og kleristorium. Derpå følger koret, som også er bygget i gotisk tid. Det var prestenes del av kirken — menigheten måtte stanse ved koret, men fikk gå i sideskipene som også finnes i koret, fram til høykoret hvor Olavskrinet sto. Høykoret er bygget som

en åttekant, og også denne bygningen har triforium og kleristorium, og tanken har vært at alle kirkens ganger skulle gjøre det mulig å ha en sammenhengende korrespondanse.

Vi vet ikke hvor meget disse gangene oppe i høyden ble brukt, men de har nok tjent også andre oppgaver enn de rent praktiske. Meget av middelalderens mystikk knytter seg til kirkebyggene, takket være disse gangene, som gjorde det mulig for både den høyere og lavere geistlighet å kunne ferdes så å si ukontrollert omkring. Munkedrakten gjorde det mulig å kunne opptre anonymt, og det fantes mange muligheter for å holde seg skjult om man ville avlytte en samtale. Det store apparat som måtte holdes i gang når det gjaldt messer ved kirkens mange altere, krevet et betydelig oppbud av geistlige, og vi må regne med at hele det store og innviklede byggverk levde, var i bruk, både det som kunne ses i i dagen og det som også i middelalderen var skjult for den som søkte kirken.

Både i nordre og søndre tverrskip er det store kapeller mot øst. I søndre stikker Johannes-kapellet ut som en arm, og en innskrift forteller at det er viet i 1161 — den eldste tidsangivelse kirken har. Ser man godt etter, er det en liten dør i veggen på sørsiden, og en gjennmuret døråpning i sørveggen i tverrskipet. Gjennom døren kommer man inn i en liten celle med tørnehvelv over. Et bitte lite vindu gir utrolig meget lys til det hvitkalkede rommet. På den ene veggen står restene av en innskrift, malt med rødt: DIVO . . . Denne lille cellen har kanskje tjent som et rom for meditasjon, kanskje et pønitenstkammer — et rom for selvpinsel — som senere er satt i forbindelse med Johannes-kapellet. Vi vet ikke med sikkerhet noe



Ekorn i kornomgangens hvelv



«Trollkatta» i korbuen

om bruken av rommet, og steinene er tause.

I det tilsvarende kapellet i nordre tverrskip, det som nå er «Kvinnenes minnekapell», er det en liknende dør som i Johanneskapellet. Den er jernbeslått og er en av de ytterst få levninger som har overlevet noen av kirkebrannene. Cellen innenfor har også hatt dør til tverrskipet og har en litt annen form enn cellen ved Johanneskapellet. Men funksjonen har vel vært den samme for begge. Disse smårommene kan enhver ane tilværelsen av — dørene er jo synlige, men vi kan ikke se at det over de store tverrskipskapellene er like store, men lyse og luftige rom som har tjent som kapeller. Atkomsten skjer opp vindeltrapper i tverrskipenes hjørner og så må man følge triforiegangene,

hvor man gjennom de mange, fine bueåpninger kan se ned i tverrskipene.

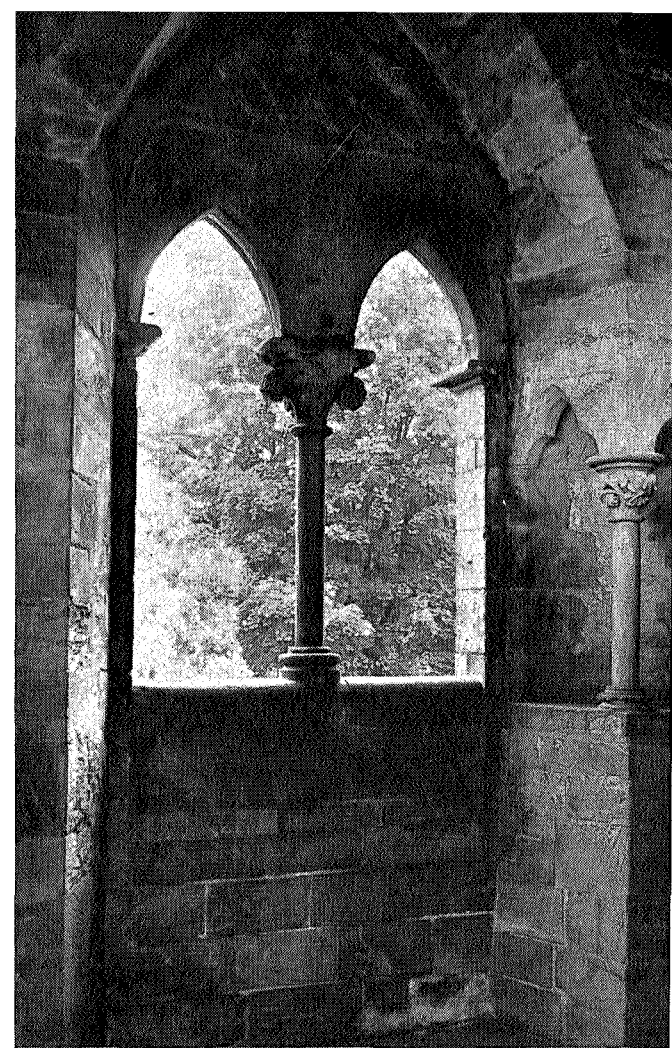
Over Johannes-kapellet er det et stor, firkantet rom med tretak. Tre store vinduer mot øst gir rommet lys. En dør fører mot syd ut i det fri, uten noen trapp utenfor. Døren kan man se fra kirkegården.

En inskripsjon på veggen forteller at alteret i kapellet er viet til Den hellige Stephan, den første martyr, og til Den hellige Olav. Over Kvinnenes minnekapell er det også et stort og luftig rom med 3 store vinduer og dør mot syd ut i det fri. Her forteller en innskrift at alteret er viet til den høysalige jomfru Maria og den hellige martyr Hippolyt. Gulvet er hevet over hele rommets bredde på et felt nærmest østveggen, og her må alteret ha stått. Det fører et par trinn ned til småkapeller i sidetårnene som dette kapellet har, men

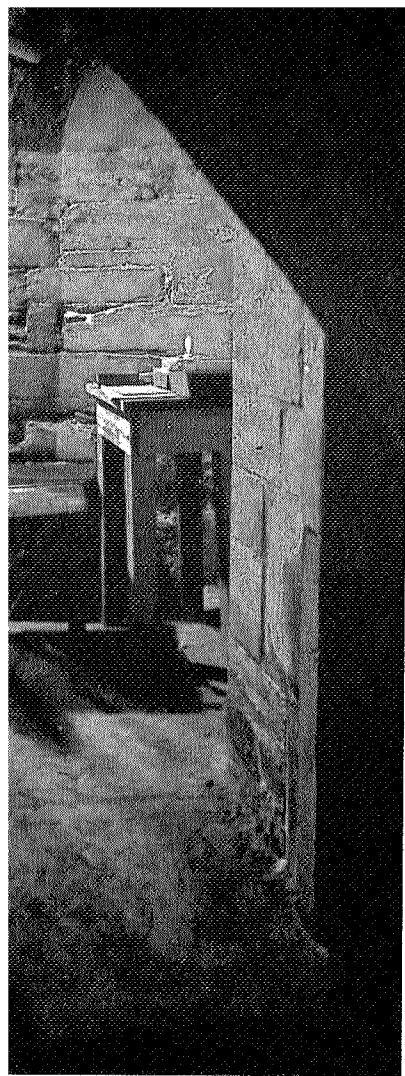
ennå merkeligere er to små tårnkapeller over de før nevnte. Man må klatre opp til vindusposten som ligger sv høyt at det må brukes stige fra gulvet — og man kan da gjennom en åpning i vindusnisjen komme inn i disse overkapellene. Hva har alle disse smårommene vært brukt til? Vi vet det ikke. Og hva har døren som fører ut i det fri, uten trapp ned til terrenget, tjent til? Det er et ennå uoppklart spørsmål. Her har det være lest messer, i smårommene kunne man kanskje trekke seg tilbake for stille meditasjon. Vi vet det ikke, men en hensikt og funksjon har alle rom hatt.

Fra vindeltrappen i nordre tverrskip kan man også nå til et kapell over kirkens nordinngang, den som nå brukes som hovedinngang. Det fører en meget smal gang

fra vindeltrappen inne i steinmuren, og ved gangens ende er det dør inn til kapellet, som er viet St. Mikael. Rommet er ikke stort, det har dør ut til det fri, som ved de før nevnte overkapellene, og et stort, gotisk vindu med midtsøyle mot nord med utsikt til Munkegaten og videre til Munkholmen, hvor Nidarholm kloster lå. Noe glassvindu har her ikke vært — kapellet er åpent mot det fri. Ved vindusåpningens ene side er det en nydelig s. k. Piscina (egentlig fiskedam), som tjente til å slå viet vann i. Hjørnet er støttet av en



«Mikaelskapellet» med «piscina» til høyre



Åttekant-kapell i Triforiet

nydelig søyle med fint formet bue over. Mot øst er det et lite todelt vindu med et firpassfelt over. Dette vinduet har glassmalerier med motiver fra St. Mikael's bragder: Dragdreperen, Basunblåseren og Sjeleveieren — de to siste peker hen på St. Mikael's verv ved den ytterste dom. I muren mot tverrskipet er det et åpent felt som et skap. Det kalles repositorium — der oppbevarte man de hellige alterkar, og det peker mot en alterplass under det lille vindu med glassmaleriene. Det er åpen takstol, ikke hvelv, i rommet.

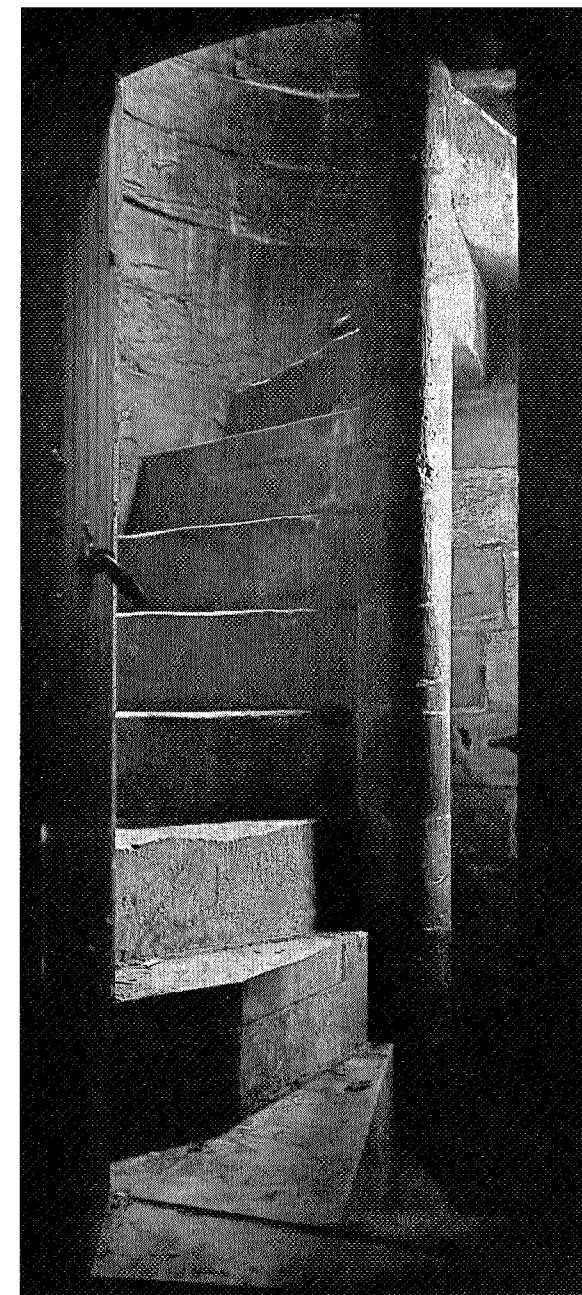
Oppe i høykoret på søndre side av omgangen er det en liten dør som fører inn til en vindeltrapp med slitte trinn. Den fører opp, først til triforiet med adgang både til koret og til høykoret, og går vi rundt høykoret med alle de rikt utstyrte bueåpningene som kan sees nede fra gulvet, kommer man på nordsiden inn i et åttekantet kapell med forbindelse til langkorkleristoriet. Kapellet har like opp til vår tid vært

nyttet som meditasjonskapell for en av kirkens prester. Man må gå hele triforigangen tilbake til vindeltrappen for å komme videre opp til kleristoriet som fører rundt høykoret. Gangen er smal og høyden stor, så det er lite tilrådelig å gå der. Men det finnes en adkomst over «Bannlysningsaltanen» — den er smal og vanskelig å passere, med stup på begge sider. Men kommer man vel over den, fører en trapp opp til et åttekantet kapell, som syntes vel beskyttet mot forstyrrelse av uvedkommende, slik det passet middelaldermennesket.

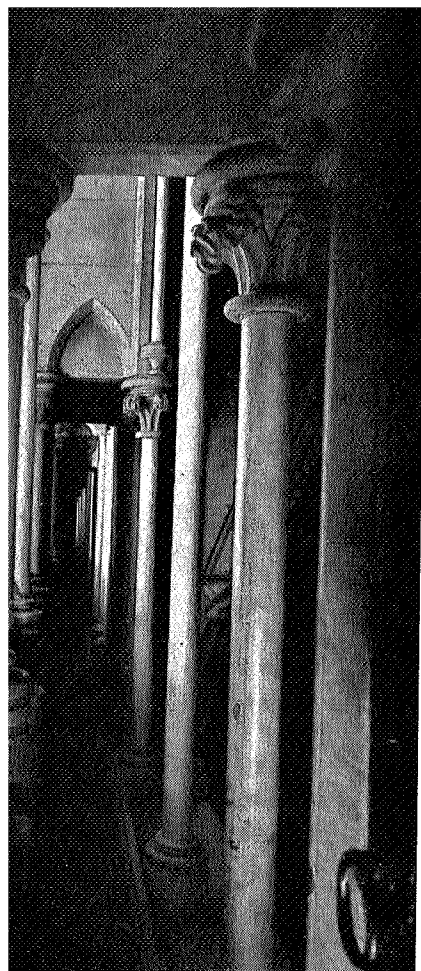
Allikevel finnes det i kirken et kapell som det er ennå vanskeligere å nå. Fra sentraltårnets vindeltrapp fører en dør ut til «parapetet» (d. e. takrennen), med trinn ned til denne, og følger man parapetet langs koret helt fram til østgavlen ved høykoret, er det et tårn som står over de små åttekant-kapeller som er nevnt foran. Det fører ingen trapp opp, men i tårnmuren er innfelt jernstige-trinn opp til en dør. Åpnes døren, kommer mann inn i et åttekant-kapell, hvor man vel kunne føle seg trygg for uvedkommende besøk.

Nå skulle det synes tilstrekkelig med de kapellrom vi har besøkt. Helt nede på kirkens gulv er det nok ennå tre kapeller i oktogonen, enhver besøkende kan se dem og den lille kirken, som var domkapitlets samlingsrom og senere kirkens sakristi, har også navn av kapell — «Mariakapellet». I nordvestre hjørne fører en vindeltrapp opp til denne kirkens loft, men i middelalderen må det ha vært noe innredning her oppe, for i gavlen er det tre store rundbuede vinduer som har gitt godt lys, kanskje til domkapitlets bibliotek, kanskje til en skrivestue. Brannene har vel herjet også denne bygnings takverk.

De store tårnene på vestfronten har naturlig nok vært delt med hvelv og gulv som svarte til de indre gangene — først triforiehøyden, så kleristoriehøyden, og dette avspei-



Vindeltrapp i høykoret



Gangen over «Bannlysningsaltanen»

ler seg i den ytre arkitektur ved vindusåpningenes plassering. Disse kapellene har også hatt sin funksjon i middelalderen, men bruken av dem er ukjent for vår tid. Brann og annen ulykke ødela tidlig denne del av kirken, men de bevarte tårnkapellene nede på gulvet, som vel har tjent som dåpsrom i middelalderen, har en rik og fin arkitektur. I begge kapellene er det piscina i veggen, særlig i søndre tårnkapell er denne nydelig formet med dobbelt bueåpning ut mot kapellet, støttet av en midtsøyle med kapitel og basis, og ser man inn bak søylen, er det formet fine, små krysshvelv i taket og en nydelig åpning i bunnen for utløp av det vann man ville helle i piscinaen.

I kirkens steingulv ble det innfelt gravsteiner helt fra middelalderen, og ikke mindre etter reformasjonen. Disse steinene ble fjernet under restaureringen i 1890-årene, men de er tatt vare på og vil bli tilgjenge-

lige for interesserte når de har fått sin plass under skipet i den kjeller som er laget der. I denne samlingen vil vi møte vår middelalder. Noen stein kan ennå identifiseres, men mange forblir anonyme, som middelaldermennesket i stor utstrekning ønsket å være.

På vandringene i kirkens ganger og kapeller, kan man støte på runeinnskrifter og av dem lese enten bønneskrifter eller beretninger. En underlig virkning har disse fjerne meddelelser på nåtidsmennesket. Selv kan vi ikke tyde runene, men av dem som kan lese dem, høres disse fjerne rop fra fortiden. Sammen med gravsteinenes bønnerop stiger det som et sus opp fra de gamle murene: «Gud og den hellige

kong Olav hjelpe den mann som risset disse runer.» «Gud, se på meg». Hvem av disse mennesker som risset runer? Tiden har utslettet deres minne.

«I denne bolig hviler, tro du meg, jordens blomst, en kvinne skjønn, en edelbåren frue, Sigrid var hendes navn — hun nyde evig fred.»

Fra gravsteinsamlingen fører nå en praktfullt dekorert dør inn til kjelleren under tverrskipet, og der står nå samlet en rekke av de sarkofager som hadde sin plass i egne gravkapeller, slik man gjerne ville lage gravminnene i barokk- og rokokko-tiden. Kistene var rikelig beslått og nydelig utført og forsynt med innskrifter som får oss til å minnes Johan Herman Wessels gravskriftparodier. De originale står sannelig ikke tilbake i kuriøs utforming.

All den skjønne kunst som pryder Nidarosdomen, forteller om en slekt som har satt sin ære i å bruke evnene til å finne uttrykk for sin takknemlighet mot skaperen. Det er som en annen verden møter oss, et annet språk, som vi må forsøke å forstå og tolke. Man blir ikke trett av vandringen fordi det over alt på veien dukker fram steinblomster og ornamenter i en rikdom som bare kan overstråles av naturen. Og ennå mangler kapellene det farverike og skjønne utstyr av skulptur og tekstiler som prydet alterene og det varmende lys fra brennende kjerter, som alltid omga dem.



Kleristoriegangen i koret